DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-98>

УДК 34.03

Репікова З.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ ФАКТІВ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ ТА ДОТРИМАННЯ НИМИ КОНВЕНЦІЙНИХ ВИМОГ

Анотація. У статті проаналізовано проблемні питання розслідування правоохоронними органами України фактів жорстокого поводження та дотримання ними конвенційних вимог абсолютної заборони катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарань в Україні з огляду на рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України. Європейський суд вкотре зазначив, що «стаття 3 Конвенції втілює одну з фундаментальних цінностей демократичного суспільства. Вона в абсолютній формі забороняє катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання. Оскільки Україна є учасницею Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, у зв'язку з цим у держави виникає зобов'язання щодо вжиття заходів які забезпечать, аби особи у межах їхньої юрисдикції не зазнавали катувань, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження. Одним із основних позитивних зобов'язань держав за статтею 3 Конвенції є обов'язок адекватно реагувати на факти жорстокого поводження з особами, які перебувають в межах їхньої юрисдикції.

Ключові слова: правоохоронні органи, жорстоке поводження, гідність, Конвенція, Україна.

Repikova Zoryana

Yaroslav Mudryi National Law University

PROBLEMS WITH THE INVESTIGATION OF ILL-TREATMENT BY UKRAINIAN LAW ENFORCEMENT AGENCIES AND THEIR COMPLIANCE WITH CONVENTION REQUIREMENTS

Summary. The article analyses problematic issues relating to the investigation by the law enforcement agencies of cruel treatment and their compliance with the Convention requirements of the absolute prohibition of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment in Ukraine, taking into account the decision of the European Court of Human Rights in cases against Ukraine. The European Court of Human Rights once again noted that "Article 3 of the Convention embodies one of the fundamental values of a democratic society. It prohibits in absolute form torture or inhuman or degrading treatment or punishment. As Ukraine is a party to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, this creates obligations for the State to take measures to ensure that persons within its jurisdiction are not subjected to torture, inhuman or degrading treatment. One of the main positive obligations of States under article 3 of the Convention is the obligation to respond adequately to acts of ill-treatment of persons within their jurisdiction. The Strasbourg Court in its case law defined three main criteria for the effectiveness of an investigation: 1) independence and impartiality; 2) urgency and speed; 3) failure to involve the victim in the investigation process (lack of transparency). A vivid example of violation of the criterion of independence / impartiality of the investigation can be the established practice in Ukraine of conducting inspections of complaints about ill-treatment in the main criminal proceedings against a person, complaining about such behavior. Regarding the second criterion – the European Court of Human Rights stresses that despite situations where there may be obstacles and difficulties in the investigation, it is crucial that the authorities initiate an investigation without delay. The criterion of transparency requires that victims' complainants or their representatives should be involved in the investigation process to the extent necessary to safeguard their legitimate interests. Thus, if these criteria are met, Ukraine's law enforcement agencies will indeed ensure that the guarantees enshrined in both the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the Constitution of Ukraine are implemented.

Keywords: law enforcement agencies, cruel treatment, dignity, Convention, Ukraine.

Постановка проблеми. Сучасні суспільні реалії і новітні європейські стандарти неминуче вимагають від судів активнішої позиції у протидії жорстокому поводженню, виходячи з того, що суд є найбільш дієвим засобом захисту прав і свобод людини. Адже саме судові органи України, втілюючи принципи незалежності і неупередженості, при здійсненні правосуддя повинні виходити із засад верховенства права і найвищої соціальної цінності – людини та її прав. З огляду на те, що стаття 3 Європейської Конвенції містить положення, яке має абсолютний характер і ні за яких обставин не може бути об-

межене чи містити певні винятки, вкрай важливим є дотримання даної норми правоохоронними органами та судами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про вагомість даного питання та його актуальність на протязі декількох десятиків років для багатьох науковців. Зокрема, заслуговують на увагу результати досліджень таких правників як Б.А. Маланчук, В.В. Касько, Н.Г. Шукліна, Н.М. Ахтирська, Ю.В. Щокін, Б.М. Пошва, Т.І. Фулей, з приводу загальних положень та основних засад тлумачення права на заборону катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність,

поводження або покарання, огляду розслідування правоохоронними органами України фактів жорстокого поведіння, аналізу судової практики крізь призму дотримання конвенційних вимог абсолютної заборони катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведіння та покарань в Україні та розгляд заборони катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поведіння чи покарання – у світлі конституційного права людини на повагу до її гідності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на значну кількість судових рішень проти України, визнання Європейським судом з прав людини грубих порушень положень статті 3 Конвенції з боку правоохоронних органів України, питання застосування катування, жорстокого поведіння та порушення у зв'язку з цим прав людини досі залишається відкритим, ефективно не вирішеним та актуальним. Оскільки основна мета правової держави не тільки захищати права людини, а й забезпечити гідність особистості як невід'ємного компоненту культури суспільства, виникає необхідність у вдосконаленні роботи правоохоронних органів та викоріненні безкарності.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз рішень Європейського суду з прав людини проти України у справах про погане поведіння з приводу основних порушень статті 3 Конвенції правоохоронними органами України, їх прояви та систематизація по критеріям.

Виклад основного матеріалу. Стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року в абсолютній формі забороняє катування, нелюдське чи таке, що принижує гідність, поведіння або покарання. У тлумаченні обов'язків держав за статтею 3 Конвенції Європейський суд поділяє їх на негативні та позитивні. Виходячи із доктрини позитивних зобов'язань, яка застосовується Судом при інтерпретації норм Конвенції, її стаття 3 містить не лише обов'язок держав утримуватись від жорстокого поведіння (негативні обов'язки), але і накладає на Високі Договірні Сторони зобов'язання вживати певних активних дій для забезпечення права особи не бути підданою такому поведінню (позитивні зобов'язання) [7, с. 131–135].

У рішенні по справі «Афанасьєв проти України» Європейський суд вкотре зазначив, що «стаття 3 Конвенції втілює одну з фундаментальних цінностей демократичного суспільства. Вона в абсолютній формі забороняє катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поведіння або покарання. Зобов'язання Високих Договірних Сторін за статтею 1 Конвенції гарантувати кожному у межах своєї юрисдикції права та свободи, визначені Конвенцією, якщо розглядати його у сукупності зі статтею 3, вимагає, щоб держави вживали заходів, які забезпечать, аби особи у межах їхньої юрисдикції не зазнавали катувань, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поведіння» [8].

Одним із основних позитивних зобов'язань держав за статтею 3 Конвенції є обов'язок адекватно реагувати на факти жорстокого поведіння з особами, які перебувають в межах їхньої юрисдикції. Таке реагування має здійснюватись

державою у формі офіційного ефективного розслідування (т.зв. «процедурний обов'язок розслідування» за статтею 3 Конвенції). Європейський суд з прав людини у своїй прецедентній практиці постійно «нагадує, що стаття 3 Конвенції створює позитивний обов'язок ефективно розслідувати заяви про жорстоке поведіння» [8].

Мінімальні критерії ефективності, які Страсбурзький суд визначив у своїй прецедентній практиці, «включають вимоги того, що таке розслідування має бути незалежним, безстороннім, а також бути предметом присягнутої уваги з боку громадськості, і при цьому компетентні органи повинні діяти зі зразковою сумлінністю та оперативністю» [19].

Виходячи із прецедентної практики Європейського суду у справах проти України, видається, що основними недоліками розслідування правоохоронними органами України скарг на жорстоке поведіння з боку суб'єктів владних повноважень є наступні. Розглянемо порушення, які виникають при розслідуванні правоохоронними органами справ відносно кожного критерію окремо.

Отже, перший критерій – незалежність та неупередженість. Відповідно до стандартів Суду, посадові особи, які є відповідальними за проведення розслідування чи прийняття рішень, а також ті, які залучаються до проведення розслідування, мають бути незалежними від осіб, причетних до жорстокого поведіння (потенційних підозрюваних), та неупередженими. Це означає не лише відсутність ієрархічного чи інституціонального зв'язку, але й практичну незалежність [11].

Яскравим прикладом порушення критерію незалежності/неупередженості розслідування може служити усталена в Україні практика проведення перевірок скарг на жорстоке поведіння в рамках основного кримінального провадження щодо особи, яка скаржиться на таке поведіння. Це неминуче призводить до конфлікту функцій, оскільки посадова особа, яка здійснює кримінальне переслідування заявника, навряд чи буде зацікавлена у проведенні об'єктивного, повного та всебічного розслідування його тверджень про жорстоке поведіння, адже воно може потягнути за собою втрату перспектив в основному кримінальному провадженні. Більш широко на потенційний конфлікт функцій чи конфлікт інтересів у таких ситуаціях в українській прокуратурі як інституції вказували і міжнародні експерти [5, пп. 55, 115, 141].

Розглянувши справу «Кучерук проти України», Суд, зокрема, відзначив, що початкове розслідування тверджень заявника про жорстоке поведіння не відповідало мінімальній вимозі незалежності, оскільки орган розслідування – начальник СІЗО – очолював установу, представники якої були причетні до жорстокого поведіння. Лише після рішення Жовтневого районного суду м. Харкова від 1 жовтня 2004 року, в якому відзначалася, зокрема, відсутність незалежного розслідування, справа була передана до прокуратури Харківської області. Таким чином, Суд зробив висновок, що незалежне розслідування скарг заявника розпочалося через 2 роки і 2 місяці після інциденту [16].

У рішенні в справі «Давидов та інші проти України» мова йшла про факти тренувань бійців

сил швидкого реагування на ув'язнених в одній із колоній Хмельницької області. Європейський суд з прав людини, оцінюючи проведене прокурорами розслідування, відзначив, що спецпрокурор Волков, яким спершу розглядалися скарги ув'язнених, особисто брав у них участь і, більше того, затверджував плани цих навчань. Також він мав тісні робочі стосунки з офіцерами колонії, з якими працював і спілкувався щодня. Він не просто не перевіряв скарги заявників і не дослідив медичних даних, а навпаки, наклав санкції на першого заявника, який поскаржився на погане поводження (через порушення процедури подання скарг). Дії Волкова в ході розгляду скарг заявників вочевидь свідчили Суду про брак об'єктивності і неупередженості. Що ж стосується розслідування, проведеного прокурором обласної прокуратури Бухером, то Суд також не виявив у ньому ознак ефективності. Залучені до процесу розслідування прокурори або затверджували плани навчань, або особисто приймали в них участь, або колись працювали у цій установі. У зв'язку з цим Суд відзначив, що пан Бухер не вважав за необхідне взагалі призначати інших прокурорів для розслідування звернень заявників (з числа тих, хто не мав відношення до справи і проти яких не були спрямовані скарги). Тому обласна прокуратура не могла у даній справі розглядатися в якості ієрархічно і інституційно незалежного від в'язничної адміністрації зовнішнього органу розслідування, як про це стверджував Уряд, оскільки слідчі, які збирали докази для пана Бухера, мали явний інтерес до певного результату розслідування. І ні він сам, ні відповідні слідчі обласної прокуратури, ні спецпрокурор Волков з метою перевірки правдивості скарг навіть не розглянули можливості призначення незалежного медичного обстеження для визначення стану здоров'я заявників [7].

З огляду на вищевказане, можемо зробити висновок що виникає глобальне питання ким саме мають розглядатися звернення і яким чином мають розслідуватися справи про жорстоке поводження, щоб таке розслідування цілком і повністю відповідало загальноновизнаним європейським стандартам. Очевидно, що роль прокуратури у розслідуванні скарг на жорстоке поводження має бути переоцінена з огляду на принципи, закладені у прецедентній практиці Європейського суду з прав людини.

Наступний критерій – невідкладність та швидкість розслідування. Згідно стандартів Європейського суду розслідування фактів жорстокого поводження має бути невідкладним (з точки зору його започаткування) та швидким (у часі) або, іншими словами, проводитись у розумні строки.

«Без сумніву, вимога невідкладності і розумної швидкості є безумовною [для забезпечення ефективного розслідування жорстокого поводження]», – зазначає Суд у вищезгаданому рішенні у справі «Давидов та інші проти України» та продовжує: «Оперативна реакція властей при розслідуванні тверджень про жорстоке поводження загалом має вирішальне значення для підтримання у суспільства довіри до них у їх відданості принципам верховенства права та для розвіяння будь-яких підозр у змові чи терпимості до незаконних дій... Хоча у певній ситуації мо-

жуть виникати перешкоди і труднощі у розслідуванні, вкрай важливим є те, щоб органи влади розпочали розслідування невідкладно» [7].

Таким чином, у справах, порушених за статтею 3 Конвенції, Суд оцінює ступінь невідкладності при розслідуванні скарг органами влади. При цьому розгляду піддаються як сам момент початку розслідування, так і затримка у збиранні доказів (наприклад: зволікання з оглядом місця події, отриманням показань, проведенням впізнання, призначенням судово-медичної експертизи тощо), а також час, протягом якого тривало таке розслідування. Європейський суд у більшості рішень у справах проти України за статтею 3 Конвенції звертає увагу на те, що розслідування за доказовими скаргами на погане поводження не розпочинається невідкладно, натомість, має місце відмова за надуманих підстав у порушенні справ, сам початок розслідування безпідставно затягується, і справи розслідуються із численними перервами, де має місце відверта тяганина.

Так, у випадку Афанасьєва кримінальна справа була порушена лише через півроку після самої події (причому, рішення про порушення справи прийняв районний суд після розгляду скарги заявника на чергову відмову прокурора у порушенні справи), а саме слідство розпочалося через півроку після цього і тривало понад 4 роки на момент прийняття Європейським судом рішення [8]; у справі Ісмаїлова кримінальне провадження було розпочате через 2 роки і 2 місяці після звернення заявника [14]; у справі Спінова – через 4 роки та 7 місяців [18]; у справах Душки [13], Вергельського [10] і Дрозда [12] Суд зазначив, що кримінальне провадження тривало відповідно понад 3, майже 5 і біля 6 років, а у справах Ковальчука [15] і Самардака [17] – понад 8 років, однак, ці провадження не призвели до встановлення обставин отримання заявниками тілесних ушкоджень. Вести мову у таких випадках про невідкладність та швидкість розслідування, навіть з точки зору національного законодавства (ст.ст. 2, 4 КПК України), не кажучи про стандарти Європейського суду, немає жодних підстав.

Несвоечасне проведення слідчих дій призводить до втрати доказів. У згаданому рішенні у справі «Афанасьєв проти України» Європейський суд погодився із заявником у тому, що недоліки на початковій стадії розгляду його заяви суттєво вплинули на подальший хід розслідування загалом. Багато свідків були допитані лише через значний час (травень-листопад 2001 року) і не могли чітко свідчити щодо подій у березні 2000 року. На думку Суду, ці недоліки самі по собі дають підстави для висновку, що органи влади не виконали зобов'язань за статтею 13 Конвенції (у цій справі заявник посилався на статтю 13, однак процедурні обов'язки держав за статтею 3 є в цьому контексті аналогічними) [8].

У справі Дрозда розслідування було розпочато через 8 років після факту стверджуваного жорстокого поводження, і до початку розслідування помер другий фігурант у справі, якого так і не було допитано, а записи ІТТ, які могли пролити світло на обставини отримання заявником тілесних ушкоджень були знищені за давністю [12]. У справі Ковальчука за 8 років

провадження помер сам заявник [15], у справі Бочарова протягом 9 місяців після його звернення не були допитані слідством причетні працівники міліції, а очні ставки із ним проведені більше ніж через рік [9].

Аналіз стандартів ефективності розслідування, що застосовуються Європейським судом, а також українського законодавства і практики його застосування дозволяють дійти висновку, що передбачений Кримінально-процесуальним кодексом України інститут дослідчої перевірки у рамках встановленої Кодексом системи, у тому числі, повноважень слідчого на цій стадії і критеріїв доказування, не сприяють, у першу чергу, невідкладності розслідування. На практиці тривалі перевірки та усталена система показників у роботі слідчих, зокрема, щодо відповідальності за досліджування та виправдувальні вирoki, лише сприяють збереженню клімату безкарності.

Третій критерій – незалучення потерпілого до процесу розслідування (брак прозорості). За цим критерієм заявники-потерпілі або ж їх представники мають залучатися до процесу розслідування тією мірою, якою це необхідно для гарантування їхніх законних інтересів. Потерпілі від поганого поводження повинні мати право на здійснення конкретних кроків і вимагати своєї участі у належних процесуальних діях. Потерпілих мають періодично інформувати про хід розслідування і про всі прийняті рішення у їхній справі. У необхідних випадках їм має надаватися юридична допомога, а також право на оскарження дій чи бездіяльності слідчих органів у відкритій і змагальній судовій процедурі [5, с. 17, 72].

У рішенні в справі «Кучерук проти України» Європейський суд вказав на те, що розслідування не відповідало вимозі прозорості (публічного контролю). Сторонами не оспоровалось, що мати заявника протягом майже 5 місяців, до 16 січня 2003 року, не була навіть поінформована про формальну відмову у порушенні кримінальної справи за скаргою на жорстоке поводження. Адвокат заявника надали доступ до матеріалів перевірки лише у серпні 2003 року, тобто майже через рік [16].

Що ж стосується дотримання конвенційних вимог абсолютної заборони катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарань в Україні, Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 року була підписана від імені Уряду Української РСР 27 лютого 1986 року і ратифікована Президією Верховної Ради Української РСР 26 січня 1987 року. Ратифікація Конвенції передбачає розроблення та введення в дію національного механізму реалізації її положень. Кожна держава-учасник вживає ефективних законодавчих, адміністративних, судових та інших заходів для запобігання актам катувань на будь-якій території під її юрисдикцією (ст. 2 Конвенції). Стаття 3 Конституції України закріпила: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає

перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави».

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи вивчене та враховуючи рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України щодо жорстокого поводження з засудженими з боку правоохоронних органів, робимо наступний висновок: не зважаючи на мінімальні критерії ефективності, які Страсбурзький суд визначив у своїй прецедентній практиці, правоохоронні органи нехтують даними положеннями, порушуючи як національний закон, а саме, положення статті 3 Конституції України, в якій зазначено: «нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню», статті 28 Конституції України, яка закріплює право людини на повагу до її гідності та є продовженням і певним відтворенням Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання, статті 29 Конституції України, в якій закріплено право на свободу та особисту недоторканність, стаття 127 Кримінального Кодексу України – катування. При чому, Європейський Суд з прав людини зазначає, що катування не обов'язково можуть бути «фізичними». Так звані «нефізичні катування» не менш небезпечні. Застосування «нефізичних катувань» пов'язане лише із намаганням приховати нанесення страждань. Більш стрес внаслідок застосування «нефізичних катувань» викликаються іншими засобами, без тілесної образи. Було визнано катуванням завдання ударів по ногах дерев'яним або металевим брусом; сильні удари по всьому тілу; застосування електричного струму; екзекуції глумом або загрозою застрелити чи вбити жертву; сексуальне насильство. Безумовно, цей перелік не можна вважати вичерпним. У практиці правозахисних організацій визнано існування не менше 15 різновидів катування: сексуальні насильства, катування позбавленням тих чи інших елементарних життєвих умов, примусові пози, застосування електричного струму, побої, нанесення тілесних пошкоджень, примусові ін'єкції, підвішування, кидання, розтягування, опіки, занурення у воду, психологічне катування, застосування фізіологічно неприйнятних рівнів звукового чи світлового впливу тощо [6, с. 84]. Так і порушуючи статтю 3 Європейської конвенції з прав людини, яка прямо зазначає: «Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню». З огляду на це, варто запровадити певну систему нагляду та контролю за діями правоохоронних органів з наступних питань: 1) швидкість та невідкладність розгляду заяв від потерпілих, зазнавших дій, що порушують їх право на честь, гідність та особисту недоторканність; 2) стадії розгляду даних заяв; 3) інформування про це потерпілу сторону; 4) прозорість виконання своїх службових обов'язків. Адже, саме завдяки виявленню порушень та притягнення до відповідальності винних, держава зможе дійсно гарантувати виконання положень Конституції України та Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Список літератури:

1. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод: ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 в редакції від 02.10.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 28.04.2020).
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 в редакції від 21.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 28.04.2020).
3. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III / Відомості Верховної Ради. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 28.04.2020).
4. Джім Мардох. Боротьба з жорстоким поведінням і безкарністю та ефективне розслідування жорстокого поводження. Доповідь по Україні. Київ : «К.І.С.», 2010, пп. 55, 115, 141.
5. Ерік Сванідзе. Ефективне розслідування фактів жорстокого поводження. Керівні принципи застосування європейських стандартів. Київ : «К.І.С.», 2009. С. 17, 72.
6. Шукліна Н.Г. Заборона катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання – у світлі забезпечення конституційного права людини на повагу до її гідності. Науково-практичний посібник для суддів. 2011. С. 72–88.
7. Щокін Ю.В. Негативні та позитивні зобов'язання держави відповідно до ст. 3 Конвенції. Теорія та практика застосування конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Харків : Право, 2019. С. 131–135.
8. Рішення у справі «Афанасьєв проти України» від 05.04.2005, заява № 38722/02, п. 59, п. 69. пп. 16, 22, 25, 46, п. 76. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_239 (дата звернення: 28.04.2020).
9. Рішення у справі «Бочаров проти України» від 17.03.2011, заява № 21037/05, п. 57. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_908 (дата звернення: 28.04.2020).
10. Рішення у справі «Вергельський проти України» від 12.03.2009, заява № 19312/06, п. 98. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_460 (дата звернення: 28.04.2020).
11. Рішення у справі «Давидов та інші проти України» від 01.07.2010, заяви № 17674/02 і № 39081/02, п. 277. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SOO00057.html (дата звернення: 28.04.2020).
12. Рішення у справі «Дрозд проти України» від 30.07.2009, заява № 12174/03, п. 63, п. 68. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO6149.html (дата звернення: 28.04.2020).
13. Рішення у справі «Душка проти України» від 03.02.2011, заява № 29175/04, п. 56. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/SOO00198> (дата звернення: 28.04.2020).
14. Рішення у справі «Ісмаїлов проти України» від 27.11.2008, заява № 17323/04, п. 44. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_486 (дата звернення: 28.04.2020).
15. Рішення у справі «Ковальчук проти України» від 04.11.2010, заява № 21958/05, п. 66., п. 68. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_865 (дата звернення: 28.04.2020).
16. Рішення у справі «Кучерук проти України» від 06.09.2007, заява № 2570/04, пп. 157, 159, 160, п. 158. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_839 (дата звернення: 28.04.2020).
17. Рішення у справі «Самардак проти України» від 04.11.2010, заява № 43109/05, п. 44. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_815 (дата звернення: 28.04.2020).
18. Рішення у справі «Спінов проти України» від 27.11.2008, заява № 34331/03, п. 56. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_467 (дата звернення: 28.04.2020).
19. Рішення у справі «Яременко проти України» від 12.06.2008, заява № 32092/02, п. 64. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_405 (дата звернення: 28.04.2020).

References:

1. Yevropeiska konventsiiia pro zakhyst prav liudyny ta osnovopolozhnykh svobod: ratyfikovano Zakonom № 475/97-VR vid 17.07.97 v redaktsii vid 02.10.2013. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (accessed: 28.04.2020).
2. Konstitutsiya Ukrayini: Zakon Ukrayini vid 28 chervnya 1996 r. № 254k/96 v redaktsiyi vid 21.02.2019. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (accessed: 28.04.2020).
3. Criminal Code of Ukraine from 05.05.2001. № 2341-III / Verkhivna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Dzhim Mardokh. Borotba z zhorstokym povodzhenniam i bezkarnistiu ta efektyvne rozsliduvannia zhorstokoho povodzhennia. Dopovid po Ukraini. Kyiv: «K.I.S.», 2010, pp. 55, 115, 141.
5. Erik Svanidze. Efektyvne rozsliduvannia faktiv zhorstokoho povodzhennia. Kerivni pryntsypy zastosuvannia yevropeyskykh standartiv. Kyiv: «K.I.S.», 2009. S. 17, 72.
6. Shuklina, N.H. (2011). Zaborona катувань, zhorstokoho, neliudskoho abo takoho, shcho prynyzhuye hidnist, povodzhennia chy pokarannia – u svitli zabezpechennia konstytutsiinoho prava liudyny na povahu do yii hidnosti. Naukovo-praktychnyi posibnyk dlia suddiv.
7. Shchokin, Yu.V. (2019). Nehativni ta pozytyvni zobov'iazannia derzhavy vidpovidno do st.3 Konventsii. Teoriia ta praktyka zastosuvannia konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod. Kharkiv: Pravo, pp. 131–135.
8. Rishennia u spravi «Afanasiyev proty Ukrainy» vid 05.04.2005, zaiava № 38722/02, p. 59, p. 69. pp. 16, 22, 25, 46, p. 76. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_239 (accessed: 28.04.2020).
9. Rishennia u spravi «Bocharov proty Ukrainy», vid 17.03.2011, zaiava № 21037/05, p. 57. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_908 (accessed: 28.04.2020).
10. Rishennia u spravi «Verhelskyi proty Ukrainy» vid 12.03.2009, zaiava № 19312/06, p. 98. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_460 (accessed: 28.04.2020).
11. Rishennia u spravi «Davydov ta inshi proty Ukrainy» vid 01.07.2010, zaiavy № 17674/02 i № 39081/02, p. 277. Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SOO00057.html (accessed: 28.04.2020).
12. Rishennia u spravi «Drozdy proty Ukrainy» vid 30.07.2009, zaiava № 12174/03, p. 63., p. 68. Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO6149.html (accessed: 28.04.2020).
13. Rishennia u spravi «Dushka proty Ukrainy» vid 03.02.2011, zaiava №29175/04, p. 56. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/view/SOO00198> (accessed: 28.04.2020).
14. Rishennia u spravi «Ismailov proty Ukrainy» vid 27.11.2008, zaiava № 17323/04, p. 44. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_486 (accessed: 28.04.2020).

15. Rishennia u spravi «Kovalchuk proty Ukrainy» vid 04.11.2010, zaiava № 21958/05, p. 66, p. 68. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_865 (accessed: 28.04.2020).
16. Rishennia u spravi « Kucheruk proty Ukrainy» vid 06.09.2007, zaiava № 2570/04, pp.157, 159, 160, p. 158. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_839 (accessed: 28.04.2020).
17. Rishennia u spravi «Samardak proty Ukrainy» vid 04.11.2010, zaiava № 43109/05, p. 44. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_815 (accessed: 28.04.2020).
18. Rishennia u spravi «Spinov proty Ukrainy» vid 27.11.2008, zaiava № 34331/03, p. 56. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_467 (accessed: 28.04.2020).
19. Rishennia u spravi «Iaremenko proty Ukrainy» vid 12.06.2008, zaiava № 32092/02, p. 64. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_405 (accessed: 28.04.2020).